

Irena
Šimić

Tragovima fotografije u povijesti umjetnosti

Tragom baštine. Schneiderov fotografski arhiv,
Strossmayerova galerija starih majstora
AUTORICE IZLOŽBE Ivana Gržina i Indira Šamec Flaschar
Zagreb, 13. listopada–13. studenog 2016.

Posljednjih je dvadesetak godina Schneiderov fotografski arhiv kontinuirano u fokusu istraživača, muzealaca, konzervatora i drugih profesionalaca. Tome je razlog nekoliko ključnih aktivnosti kojima su kustosi Strossmayerove galerije starih majstora HAZU doprinijeli poznavanju gradiva ove zbirke, njezinoj afirmaciji i dostupnosti stručnoj i široj javnosti.

Inicijalno stručno izdanje koje je kroz nekoliko biografsko-povijesnih tekstova predstavilo provenijenciju ove zbirke objavljeno je još 1999. godine (*Schneiderov fotografski arhiv. Hrvatski spomenici kulture i umjetnosti*, Strossmayerova galerija starih majstora, Zagreb, 1999.), nakon sintezne izložbe koja je 1992. godine održana u atriju palače HAZU. Autori toga izdavačkog projekta i povijesnumjetničkih tekstova na kojima se temelji — Đuro Vandura, Borivoj Popovčak i Sanja Cvetnić, svojim su dugogodišnjim bavljenjem svim aspektima istraživanja, prezentacije i zaštite kulturne baštine, a prvenstveno svojim autoritetom u polju povijesti umjetnosti, stekli obuhvatan pregled sadržaja ove zbirke i rekonstruirali kontekst njezinoga nastanka, što je omogućilo da ona postane široko primjenjiv arhivski fond u daljnjim istraživanjima u polju zaštite spomenika i valorizacije kulturne baštine.

Schneiderov fotografski arhiv sastoji se od šezdesetak kutija fotografskih negatifa, osamnaest albuma s kontaktnim kopijama te nekoliko različito strukturiranih rukopisnih i strojopisnih popisa dokumentiranih

objekata, kao i inventarne knjige negatifa i topografski organizirane kartoteke. Ovoj pravoj epistemološkoj riznici, koja je izgrađena “od bezbroj mikrohistorijskih sedimenata”, kako navode autorice recentne izložbe, valja pridodati opsežnu dokumentaciju o iniciranju i tijeku kampanje inventarizacije i snimanja u kojoj su negativi nastajali te stotinjak fotografija koje je Strossmayerovoj galeriji darovao fotograf Đuro Griesbach 1989. godine. A riječ je o ukupno 197 lokaliteta snimljenih u nekoliko navrata u periodu

od 1930. do 1944. godine (otok Rab, Šibenik i okolica, Nin, Split, Krk, Hrvatsko primorje od Bakra do Trsata, Dubrovnik i okolica, Trogir, Hvar i Korčula, Zagreb, Hrvatsko zagorje od Belca do Zlatara i dr.).

U vremenu globalne umreženosti koja prožima sve razine društvene svakodnevice i u uvjetima u kojim je kvalitetno fotografsko dokumentiranje postalo barem naizgled lako i svima dostupno, ovako pomno pripremane kampanje izrade fotografskih korpusa, koji evidentiraju zatečeno stanje materijalnih sastavnica kulturnog krajolika i značajnih primjera spomeničke baštine, doista predstavljaju metodološki antipod. Činjenica jest da su mnogi od tih krajolika do današnjih dana mnogostruko izmijenili svoje lice, naličje i nutrinu, a ponegdje i potpuno iščezli. Stoga nam ovakvi fotografski korpusi osiguravaju (ekskluzivnu) mogućnost povijesnoumjetničke analize i elaboraciju suvremenog odnosa prema nasljeđenoj, a često zaboravljenoj baštini.

Valja osvijestiti kako su Schneiderove kampanje bile rezultat svjesne profesionalne odgovornosti pojedinaca i golemog povjerenja u stručno, specijalističko znanje svih stručnih osoba involviranih u taj proces. Dakako, dokumentiranje kulturnih dobara i danas je kontinuirani zadatak i odgovornost velikog broja profesionalaca u polju istraživanja kulturne povijesti – prvenstveno konzervatora, povjesničara umjetnosti u upravnim, muzejskim i znanstveno-istraživačkim ustanovama.

Izložba *Tragom baštine. Schneiderov fotografski arhiv* autorica Ivane Gržine i Indire Šamec Flaschar, održana u X. dvorani Strossmayerove galerije starih majstora HAZU od 13. listopada do 13. studenoga 2016. godine, nastavak je ranije spomenute dugogodišnje i kontinuirane brige za zbirku te posredni rezultat projekta digitalizacije velikog dijela arhiva, tj. svih 2648 pojedinačnih negativa. Projekt je proveden tijekom 2015. godine, a dio novonastale digitalne arhivske zbirke danas je djelomično dostupan u okviru online institucijskog repozitorija - Digitalnih

zbirki Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti (portal dizbi.hazu.hr).

Izložbena prezentacija ove zbirke primjer je afirmativnog pristupa u redefiniranju uloge znanja i informacija koje baštinitimo putem foto-arhiva nastalih i pohranjenih u muzejskim i drugim institucijama od nacionalnog značaja. Pozicija fotografskog medija na ovoj je izložbi mišljena i prezentirana tako da se fotografija potvrdi kao neizostavan instrument povijesno-umjetničkog istraživanja, kao dokaz restauratorskih i konzervatorskih zahvata na umjetničkom djelu ili spomeniku odnosno svjedočanstvo neke druge vrste aktivnosti pri zaštiti ili prezentaciji kulturnog dobra. A njezin krajnji cilj je, kako napominju autorice izložbe, osvijestiti da je odnos između fotografije i umjetnosti jedan od toposa društvene povijesti fotografije.

Fotografske snimke Ljudevita i Đure Griesbacha okosnica su ove zbirke, a nastale su u okviru kampanja terenskih snimanja koje je inicirao Artur Schneider u suradnji s konzervatorima-praktičarima. Prilike i uvjeti u kojima su se provodila ta terenska snimanja s današnjeg su stanovišta bili vrlo oskudni, bolje rečeno ograničeni, što se međutim većinom nije odrazilo na kvalitetu samih snimaka. No, dio izložbe posvećen je upravo temi provedbe terenskih snimanja, kao svojevrzni podsjetnik na specifične teškoće u savladavanju prostornih datosti neke spomeničke cjeline, čemu je danas moguće doskočiti tehnološki naprednijim sustavima i snimateljskom opremom.

Sažet, ali sadržajan katalog značajan je prilog ovog izložbenog projekta. Njegova glavna vrijednost su vrsni stručni, vrlo informativni i edukativni tekstovi. Dio njih donosi i biografske skice glavnih aktera zaslužnih za provođenje terenskih kampanja. Uz Artura Schneidera i Ljudevita i Đuru Griesbacha, to su Stanisław Noworyt te restaurator Ferdinand Goglia i njegov asistent Željko Jiroušek.

Tematske zone izložbe koja je ispunila neveliku galerijsku dvoranu Strossmayerove

© Iz postava izložbe, FOTO I. Šimić

galerije, korespondiraju s naslovima cjelina u katalogu. U njima se na jednakovrijedan način progovorilo: o ulozi foto-arhiva u procesima istraživanja i zaštite likovne i graditeljske baštine, materijalnosti zbirke negativa u Schneiderovu fotografskom arhivu, o kronologiji kampanje za popisivanje i fotodokumentiranje spomeničke baštine, kao i uvjetima u kojima je bila provođena te o foto-opremi koja je u tim prilikama rabljena.

Mnogobrojnim se primjerima pokazanim na izložbi nastojalo na jednostavan način prikazati načine upotrebe fotodokumentacije, tj. na utilitarnu vrijednost snimaka. Istaknuti su, primjerice, primjeri drvenih kapela u kontinentalnoj Hrvatskoj (danas nestalih ili teško oštećenih, većinom baroknih objekata), čija je rekonstrukcija ili suvremena konzervatorska prezentacija bila moguća isključivo zahvaljujući fotografijama iz ovog arhiva. Također, apostrofirani su i primjeri štafelajnog slikarstva za čiju je restauraciju foto-dokument iz vremena prije gotovo stotinu godina predstavljao nezaobilazan metodološki alat.

Izložba je u produkcijskom smislu, dakle, vrlo informativna i edukativno orijentirana prema širokom profilu publike, ponajviše u dijelu prezentacije specifičnog razvoja fotografskog medija i pomagala koja su korištena prilikom terenskih snimanja. Izožba

apostrofira i proces digitalizacije zbirke, kao i zakonitosti, odnosno standarde arhivske pohrane i prezentacije starije fotografske građe i pomagala.

Vrijednost pak kataloga prepoznaje se i u brojnim referencama na korištenu literaturu, uključujući i recentne naslove s područja arhivistike. Naglasak je u cjelini postavljen upravo na razumijevanje pojma i funkcije knjižnice, odnosno pohrane tj. repozitorija fotografskih slika. Uz autonomnu vrijednost vizualnih resursa naglašava se i važnost proučavanja popratnoga dokumentarnog gradiva (terenske bilješke i deskripcije, komentari, prostoručni crteži, objavljeni izvještaji, raniji inventari zbirke). Ta propeđutička znanja proširuju uobičajen, bolje rečeno očekivan sadržaj kataloških tekstova i pridaju cijelom projektu još jednu dodanu vrijednost.

Legitimitet ovom projektu, uz urednika kataloga akademika Vladimira Markovića, daju i njegovi recenzenti prof. dr. sc. Sanja Cvetnić i dr. sc. Danko Šourek. Likovni postav je osmišljen i realiziran u suradnji sa studijom Arkus – Hercog & Skura, pri čemu se posebno ističe pregledna mapa koja pokazuje prostorno-vremenski obuhvat ove zbirke i terenskih kampanja koje su joj prethodile.

Mreža pak ustanova (arhivi, muzeji, knjižnice, privatne obiteljske kolekcije) s kojima su autorice izložbe surađivale tije-

kom pripremnih radova dokazuje koliko je međuinstitucionalni i interdisciplinarni dijalog u pokušaju reinterpretacije ovakvih specifičnih, a opet fundamentalnih tema za povijest povijesti umjetnosti – ključan i nezaobilazan. Nemali broj pojedinačnih stručnjaka-profesionalaca koji su iz svojih specifičnih iskustvenih pozicija pomogli u realizaciji ovog izložbenog projekta također naglašava aktualnost problematike i potrebu da se u suvremenom trenutku pokušaju otvoriti novi horizonti prema ovom i vezanim tematskim poljima (primarno produkcije, dugoročne pohrane te suvremene metodološke primjene fotodokumentarnih repozitorija i arhiva).

Valja spomenuti kako je istovremeno za trajanja izložbe objavljen opsežan zbornik radova sa znanstveno-stručnog skupa posvećenog Arturu Schneideru (*Hrvatski povjesničari umjetnosti 1: Artur Schneider (1879.–1946.)*, ДРУГ, Zagreb, 2016.) u kojem je nekoliko priloga posvećeno upravo ulozi koju ovaj foto-arhiv ima u aktualnim povijesnoumjetničkim istraživanjima te u osmišljavanju i provedbi konzervatorsko-restauratorskih projekata, temeljenih na suvremenim metodama i pristupima. Stoga je vjerojatno kako će korespondirajuće aktivnosti kojima smo svjedočili posljednjih nekoliko godina imati izravan pozitivan efekt na cjelokupnu stručnu zajednicu te inicirati neke nove

srodne teme vrijedne istraživačkog bavljenja.

U metodološko-prezentacijskom smislu, ovim su projektom zacrtane konture mogućeg višegodišnjeg istraživačkog projekta koji bi u nekoliko prostorno-vremenskih etapa mogao objediniti dosadašnja partikularna saznanja o vrijednim foto-arhivskim zbirkama koje su nastajale tijekom minulih sto pedeset godina na području Hrvatske, a s ciljem dokumentiranja materijalne i nematerijalne kulturne baštine zatečene u različitom stupnju očuvanosti, istraženosti i/ili vrijednosnog stava. Od prvog razdoblja koje predstavljaju inicijative privatnih osoba (često članova plemenitaških obitelji), fotografa-amatera koji su već početkom 20. stoljeća formirali svoje klubove i interesne kružoke, preko stručnih i (pred)institucionalnih kampanja dokumentiranja kulturne baštine a koje su formirale velike fondove danas ključnih nacionalnih ustanova u tom polju (Hrvatski restauratorski zavod, Fototeka Ministarstva kulture koja objedinjava fotografske korpuse konzervatorskih ureda i odjela ili Fototeka Instituta za povijest umjetnosti, s fotografskim korpusima Nenađa Gattina, Krešimira Tadića i drugih autora) te vezane foto-arhivske zbirke različitog tipa, opsega i provenijencije pohranjene u širokom dijapazonu muzejskih i drugih baštinskih ustanova. x